

בלוגים מדפדפת

אסור להשוות? שני ספרים על האפרטהייד בדרום אפריקה נכתבו בכלל על חוק הלאום

אני נמנית עם אלה שסבורים כי אין ברירה אלא להשוות, אבל גם מי שסבור שאסור לא יוכל שלא להשתכנע מהדמיון. ההשוואה לא אמורה ליצור זהות טוטאלית, אלא רק קווי דמיון לחיים בארץ המובטחת

שמור 1

09:45 05.08.2018
אריאנה מלמד | התראות במייל

צילום: מוטי מילרוד, אי-פי

מפגינים אמש נגד חוק הלאום, המהומות בסוּטוּ ב-1976

אולי היה זה חוק הלאום, אולי נעגוע לכתיבה ריאליסטית נוקבת, אולי הוויכוח הנושן שפרץ שוב בשיחת ליל שישי של אזרחים טובים והגונים כשאמרתי אפרטהייד ואמרו לי (שוב) **שאסור להשוות**. כמעט מבלי משים הורדתי מהמדף הגבוה את "עונת יובש לבנה" של אנדרה ברינק, וצללתי שוב לסיפור חייו של בנג'מין דו טויט, אזרח טוב והגון בדרום אפריקה, בחודשים ובשנים שאחרי **המהומות בסוּטוּ ב-1976**.

כמו רוב האפריקנרים, אדוני הארץ ובני הלאום היחיד שזכויותיו הוכרו בחוק, גם בנג'מין – מורה בתיכון, אב לשלושה, משלם מסים בזמן ואוהב את מולדתו עד כלות – יכול לעבור חיים שלמים בלי להיחשף בעצמו לעוולות משטר האפרטהייד. יותר מזה: הוא בעצם לא מכיר שחורים. נכון, הם בכל מקום: הם האנשים המטושטשים על פיגום של בניין, עם מטאטא ביד בגנים המטופחים, אפילו עם הסחבה לניקוי מרצפות בבית, אבל אין כל צורך להתעניין בחייהם, לייחד מישהו מבין ההמון העוין את הלבנים.

במקרה, נותר קשר רופף בינו לבין גורדון, השרת בבית הספר בו הוא עובד. כשג'ונתן, בנו של גורדון, לא חוזר הביתה אחרי הפגנה, השרת מבקש מהמורה לברר מה קרה לבן שלו. מתוך נימוס, מתוך אמונה כמעט מיסטית בצדקתה של המדינה ובמוסריותה של המשטרה, בנג'מין נעתר לבקשה, ומתחיל להתנהל בתוך המבוך הביורוקרטי שאי-שם בנפתוליו מצוי איש ללא זכויות אזרח, ללא הגנה וכבר עם תיוג של "טרוריסט".

אסור להשוות? אני נמנית עם אלה שסבורים כי אין ברירה **אלא להשוות**, אבל גם מי שסבור שאסור לא יוכל שלא להשתכנע מהדמיון. ההשוואה לא אמורה ליצור זהות טוטאלית, אלא רק קווי דמיון לחיים בארץ המובטחת.

צילום: אי-פי

מפגינים שחורים ולבנים נגד משטר האפרטהייד ביוהנסבורג, 17 ביוני 1976

"הארץ המובטחת" כאן הוא גם שם של **ספר אחר**, פרי עטו של העיתונאי ההולנדי אדריאן פן-דיס, שתיעד את דמדומי האפרטהייד בסדרה של שיחות עם אפריקנרים בלבד. הספר ראה אור בעברית בהוצאת הקיבוץ המאוחד, וגם בו כדאי לשוללי ההשוואה לעלעל קצת. הקשיבו לטיעונים של מי שעוד מעט יאלצו להכיר בזכויות השחורים, אבל עדיין לא מוכנים לעשות כן: "אלוהים נתן לנו את הארץ הזאת. השחורים כאן חיים טוב יותר מאז שהגענו ובכל זאת הם שונאים אותנו. אם לא נשלוט, הם לא יוכלו לדאוג לעצמם. הם (מתנגדי האפרטהייד, א.מ.) רוצים למסור את הארץ שלנו. מי שנלחם נגד זה הוא לא פושע ולא טרוריסט אלא פטריוט. הממשלה מלאה בוגדים שרוצים לחלוק בשלטון". וגם: "נמאס לנו שאחרים מכתיבים לנו את החוקים. עכשיו העולם כבר רואה כמה קשה לחיות עם זרים... אנחנו השעיר לעזאזל".

עוד כתבות בנושא

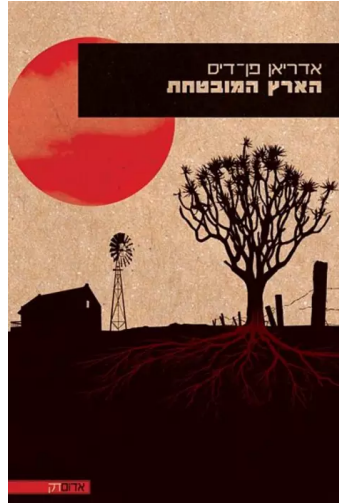
- "מכה על חטא": סיפור על אשם וכפרה בדרום אפריקה שלאחר האפרטהייד
- נקודת המבט הלבנה: אדריאן פן-דיס תיעד את הימים האחרונים של האפרטהייד מעיני האפריקאים
- כשאומרים "אפרטהייד ישראלי" - למה מתכוונים?

ימשיכו שוללי ההשוואה ויטענו – אבל כאן יש מלחמה בינינו לבין האויב הערבי, ולהם כדאי להזכיר כי לא האוכלוסיה הפלסטינית בשטחים הכבושים היא זו שנלחמה בישראל, וניכוס וגזילה של אדמותיה איננו "עונש" ראוי למובסים. רן הכהן שתרגם את הספר לעברית, בחר ב"מתנחלים" לתיוג המתיישבים הקולוניאליסטים, אבל גם בלי הבחירה הזאת, המונולוגים מדברים בעד עצמם: תחושת העליונות שחוברת לתחושה של קורבנות, תיאור גזל האדמות וההנאה מהגזל כסיפור אלוהי מלווה במאבק צודק – מוכר, מוכר עד זר.

מה שפחות מוכר לישראלים מהשורה הוא מסעו של בנג'מין דו טויט למקום שבו משלמים מחיר עבור החלטות מצפוניות. בעצם, זה לא מקום, אלא מרחב שלם של מעשים ומחזלים שברניק מתאר כמדרון חלקלק. מה שמתחיל כנסיון למצוא מידע באמצעות השלטונות, חושף גם את המברר לעינה הבוחנת של המטרה ושלוחותיה החשאיות. זוהי האפשרות הראשונה לאבדן הפריבילגיות של הלבן: הרצון לדעת יותר מכפי שהשלטון מעוניין לחשוף, בארץ או בעולם. ההשוואה להצרת צעדיהם של "בצלם", "שוברים שתיקה" וארגונים אחרים שעוסקים בין היתר בזכויות של עצירים פלסטינים מתבקשת לנמרי – כמו גם הצרת צעדיהם של בני אדם החברים בארגונים כאלה. למען ההגינות צריך לומר שגם ממשלות ישראל מהשמאל לא אהבו מעולם את השאלות החטטניות של ארגון "אמנסטי אינטרנשיונל" על הטיפול בעצירים ובאסירים פלסטינים, ודאי לא את הדו"חות שהתפרסמו אודות התעמרות ועינויים, או את הרצון לחקור מקרי מוות של אסירים במשמורת חוקית ומוסרית כל כך. אבל כאמור, זו רק ההתחלה.

צילום: הוצאת ספרית מעריב

צילום: אדום דק / הוצאת הקיבוץ המאוחד

בהמשך, כשבנג'מין נחשף לסודות ולשקרים של השלטונות ומבין כי ג'ונתן מת, אבל לא בנסיבות הטבעיות שהמטרה מבקשת לתאר אלא בעינויים, הוא ייאלץ לבחור אם להמשיך בנסיון לחשוף את האמת ולוותר על מעמדו החברתי האיתן, משרתו וגם משפחתו. לאנדרה ברניק, שיצר בדמותו של דו טויט הכלאה בין מיכאל קולהאס של פון קלייסט והאזרח ק. של קפקא, אין ספק: יש מקומות וזמנים בהם עצם היומרה להגינות, מעבר לגוון פוליטי-מפלגתי או אינטרס אישי, מחייבת את האדם ההגון להיות בנג'מין דו טויט ולבחור כמוהו, למרות המחיר. האם אנחנו – כלומר, ישראלים-יהודים שמאמינים כי הם אזרחים הגונים אבל כבר לא מאמינים בהגינותה של ממשלתם, אמורים כעת לעשות מעשה ולשלם בזכויותינו, מעמדנו, שאיפותינו ואולי אף חירותנו האישית? או שאפשר לחזור ולא להכריע ולשכנע את עצמנו, גם כעת, שאסור להשוות?

אנדרה ברניק, "עונת יובש לבנה" (מאנגלית: ג. אריוך), ספרית מעריב, 1984

אדריאן פן-דיס, "הארץ המובטחת" (מ ית: רן הכהן), הקיבוץ המאוחד, 2014